

TRIK TROKUTA U BEGOVIĆEVOJ DRAMI *BEZ TREĆEGA*

Ana Tomljenović

*Uvijek govorim istinu.
Ne čitavu istinu jer nema načina da se sve kaže.
Izreći sve doslovno je nemoguće: riječi podbacuju.*
Lacan

Usuprot novijim kritičkim čitanjima Begovićeve drame *Bez trećega*, koja se odmiču od psihologizma prijašnje književne i kazališne kritike, a u kojima se tvrdi da »Marko Barić [nije] ‘patološki egzemplar’« (Senker, 156), pokušat ćemo, oslanjajući se na Lacanovu psihoanalitičku teoriju, pokazati da su prvi Begovićevi tumači s pravom isticali da »stvar zahva[ća] u patologiju« (Maraković, 4). Izokrenemo li naopako Durmanovu opasku izrečenu povodom praizvedbe komada – »[z]aista tema, ali više za psihijatra nego za dramatičara!« (Durman, 456) – i potražimo li u psihoanalizi odgovore na dramaturške probleme, njezine kliničke kategorije omogućit će nam da prepoznamo »patologiju« naše neutažive želje da u jeziku dospijemo onkraj jezika.

Ako je temeljna pretpostavka dijaloga jezični Drugi koji se unaprijed umiješao u odnos sugovornika, pričin *trećega*, Drugog Drugoga, odnosno

Drugog od označitelja daje nam naslutiti mogućnost savršene, neposredovane komunikacije, bliske onoj čaroliji čitanja misli. Onaj tko vjeruje da iza jezičnog Drugog postoji *nešto treće*, utjelovljuje – prema Lacanu – kliničku sliku paranoika. Naime, paranoik boluje od nepovjerenja prema velikom Drugom, Simboličkom poretku; obuzet je željom da razotkrije konačnu činjeničnu istinu koju, kako paranoik nepokolebljivo inzistira, Drugi pomno skriva od njega. Budući da strah i nespokoj paranoika proizlaze iz neumoljive istine manjka u Simboličkom, koju on s podsmijehom odbacuje kao naivan pokušaj da se zataška Stvar, paranoik pati od empirističke zablude cjelovita i dokučiva Simboličkog poretka. Za Lacana se temeljni mehanizam psihoze sastoji u »isključenju« – što je prijevod Freudova termina *Verwerfung* – primordijalnog označitelja, Imena Oca, označitelja manjka velikog Drugog. Odbivši prihvatiti očinsku zabranu, njegovo »ne« (*le Non-du-Père / le Nom-du-Père*) koje utemeljuje i omogućuje Simbolički poredak, psihotik je zarobljen iluzijom konzistentnog jezičnog sistema. Naime, izluđuje ga uvjerenje da postoji Drugi označitelja ili *treći*, uzrok svih njegovih nesporazuma i nevolja, glavni krivac zbog kojeg se Drugi doima varljivo nepotpunim. Budući da se čitava uloga *trećeg* u paranoji sastoji u tome da odigra nadomjestak za prazninu Drugoga, Žižek smatra da su fantazam i paranoja povezane strategije kojima se pokušava (re) konstituirati cjelovitost Simboličkog (usp. Žižek, *Enjoy!*, 216).

Marko Barić, profesor matematike, za kojeg su »brojke ono što su drugima riječi« (Begović, 17), uporan je u htijenju da dozna tko se u Giginu životu dogodio tijekom njegove osmogodišnje odsutnosti te odbija sva njezina nastojanja da ga uvjeri kako odgovor »nitko« nije laž. Dovoljan su mu dokaz pružili »kuvert s graviranjem zlatnom grofovskom krunom« koji je zatekao u Giginu salonu netom što je ušao, u kojem je stajalo pismo čija je »svaka fraza djel[ovalna] na nj kao dodir električne struje« (ibid., 11), te telefonski pozivi muškaraca namijenjeni Gigi. Zaključak o bar jednom trećem koji iz toga ishodi ne mogu opovrći nikakva njezina »opravdanja, uljepšanja« (ibid., 16) jer u paranoika ne postoji dvojba o valjanosti vlastite

prosudbe, »nema mjesta grešci ili pogrešnim tumačenjima (...) Psihotik zna« (Fink, *A Clinical*, 84-85). Štoviše, čini se da on s jednakom sigurnosti može razabrati prošla i buduća zbivanja¹: kao što je odmah po povratku »vidi[o] i zna[o] sve« (Begović, 16) o proteklih osam godina Gigina života, tako će i preduhitriti njezine metode zataškavanja flagrantnih preljubničkih odnosa. Naime, neće ništa Barića iznenaditi, sve je on već predvidio:

MARKO: Pogađam već unaprijed svaku tvoju riječ. Čujem je u ušima kako se previja i zavija kao fabrička sirena. Ali meni ne treba sve te tvoje muzike ni tvoja konfiteora. Meni su, hvala bogu, moje oči i moja pamet dosta. (ibid., 16)

Nasuprot neurotiku koji sve sumnjiči, važe, koji ne može izići iz zatvorena kruga pitanja bez odgovora, paranoik ne poznaje nevjericu, jer je on odgovor dokučio i prije no što je uopće postavio pitanje. Bezuspješno ga Giga upozorava »krivo činiš što iz ovog ili onog izvađaš neke zaključke« (ibid., 16); neće se matematičar Barić dati obmanuti ženskom blagoglagoljivošću, njezinim jezičnim podvalama – za Barića je jedno očito: riječi nešto taje. Međutim, iako je Marko, optuživši Gigu za praznorječivost, prozreo označiteljsku varku, zabludu Simboličkog², svoj je gnjev locirao na pogrešno mjesto: jezik je taj koji ne dopušta Gigi dokaze niti može njemu pružiti sigurnost jedinstva značenja. Ali, kao što će Marko pouzdano uvidjeti kada pročita službeno uvjerenje kojim se proglašava da je mrtav, jezik omogućuje onu za njega »najužasniju strahotu«, »što je gora od svih samoća i beznađa i nevjerovanja!« (ibid., 25) – laž.

¹ GIGA (...): Ali sve to meni nije teško, ni tvoja surovost ni naprasitost, nego tvoja uska sljepoća.

MARKO (*pun topline*): Ili moja vidovitost, hoćeš da kažeš. (Begović, 23)

² U Lacanovoj je algebri veliki Drugi precrtan, nepotpun, »ne-sav«; određuje se kao »fikcija, čista pretpostavka, nesupstancijalna (...) hipoteza koja ispunjava prazninu radikalne nesigurnosti o namjerama drugog« (Žižek, *Sedam velova*, 48).

Progonjen mišlju da Giga svakom riječju i gestom samo želi nešto zatajiti, da retorički vješto *zaobilazi Stvar*, da okolišajući hoće zamagliti istinu, Marko je zarobljen zabludom vlastite pronicavosti:

MARKO *je, dok je ona telefonirala, slušao nepomičan, okrenut na drugu stranu, tako da mu ona nije mogla vidjeti lica, i trgnuo se samo jedanput i to kad je ona rekla: ...»i sada sluša kako se razgovaramo«. Kad je svršila, reče on kroz stisnute zube: Doduše, lukava si. Vrlo lukava. Ali ne treba bogzna kakve pameti da se odgonetne taj tvoj nedužni razgovor. Kako si oprezno zaobišla stvar. I dala mu razumjeti da se ne možeš saopćavati jer sam ja tu i slušam kako se razgovarate. I klikne sa žestokim klimaksom: Divno! Divno! Divno! Divno! (Begović, 18)*

Naime, paranoičnu strukturu, kojoj nipošto nije umaknula ni naša tumačiteljska želja, karakterizira duboko uvjerenje da smo pogodili »pravi smisao«, zbog čega nam se naknadno pričinja kako naš okvir razumijevanja sve obuhvaća, Markovim riječima, da se »sve slaže, točno, na tisućinu miligrama« (ibid. 22). »Opsjednut razumijevanjem«, kako veli Freud (Freud cit. u Bran, 26), paranoik je uvjeren da mu ništa nije promaklo, jer je svaku repliku pomno podvrgao provjeri, strogoj kontroli, pa su zato sve njegove »konkluzije logične i opravdane« (Begović, 41) – njemu ništa ne može narušiti značenjsku konstrukciju. Dok ćemo mi uporište interpretacijske sigurnosti pronaći u psihoanalitičkoj teoriji, Marko se oboružao »zdravom« iskustvenom logikom koja mu podastire bjelodane dokaze da njegovo tumačenje, kaže on, »nije produkt jedne aberacije, nego činjenica kojima sam našao tragova ovdje, gdje se tvoj život odvijao« (ibid. 41). Bariću je sasvim jasno da se zatečena stvarnost ne podudara s Giginim riječima:

GIGA: I ti, dakle, misliš da je konte moj ljubavnik?

MARKO *se zajapuri i razbjesni, fanatičan i ogorčen: Pa vidim, čujem, znam, osjećam, čitam, pipam, njušim, do vraga! Šta me pitaš tako idiotski! Sva mi čula to potvrđuju, sva u jedan glas! (ibid.)*

Povezavši paranoju i potragu za jezičnom izvjesnošću, Lacan tvrdi kako je sama želja za znanjem (*connaissance*) imanentno paranoidna, štoviše da empirijske znanosti i paranoidna obmana počivaju na zajedničkom uvjerenju kako je Stvar onkraj poretka označitelja dostižna i spoznatljiva (usp. Lacan, *Seminar VII*, 129-132). Da svaka organizacija znanja odgovara paranoidnoj strategiji, istaknuo je već Freud u tekstu o glasovitom slučaju ludila dr. Schrebera, uvidjevši upadljivu sličnost između Schreberovih tlapnji i vlastite izgradnje psihoanalitičke teorije. Ne isključujući pri tome svoj teorijski sistem, Freud će poslije zaključiti kako »iluzije paranoika izvana neugodno sliče i u unutrašnjoj su srodnosti sa sistemima naših filozofa« (usp. Freud, 12, 79). Dakle, rigorozno preispitujući pojavnost, paranoik i epistemofil tragaju u istom smjeru: za ukupnošću znanja, cjelovitim i koherentnim poretkom smisla, za sveobuhvatnim sustavom, poput Sunčeva³, o kojem je Marko nekoć tako rado govorio Gigi (usp. Begović, 32-33). Inače »kadar da riješi svaki problem više matematike«, Marko je sada nemoćan pred računom stupnja jezične vjerojatnosti pa, misleći da će tako zadržati razboritost rasuđivanja te se zaštititi od neprovjerljivosti Giginih riječi, njezinih klimavih izjava, gradi vlastitu konstrukciju, »čitav jedan toranj nevjere, brakolomstva, sumnjiva života« (ibid., 18). Drugim riječima, u nedostatku *velikog Drugog* koji bi mogao ovjeriti ili verificirati, službenim pečatom potvrditi jezičnu istinu, Marko *trećim* supstituira prazan skup Drugog: *treći* tako utjelovljuje paranoičnu obranu od konstitutivne neodredivosti značenja na koju smo osuđeni u Simboličkom. Naime, ključno pitanje koje mori paranoika prema Lacanu nije pitanje stvarnosti

³ Tumačeći Freudovo čitanje autobiografskih zapisa Daniela Paula Schrebera pod nazivom *Uspomene nervnog bolesnika*, Lacan komentira kako pravilna putanja planeta, o kojoj Schreber piše kao o »prirodnom poretku svijeta« (Lacan, *S III*, 56), označava princip koji mu »jamči istinu stvarnosti« (ibid., 66): možemo se makar pouzdati da će se zvijezde »uvijek vratiti na isto mjesto« (ibid., 56). Spomenimo također da u II. seminaru Lacan Simboličkome, kao poretku razlike, suprotstavlja upravo zvijezde: utoliko što se ne razlikuju od sebe samih, što su »isključivo i samo ono što jesu«, »zvijezde su realno« (usp. Lacan, *S II*, 238).

nego sigurnosti (usp. Lacan, *Seminar III*, 75); on pod svaku cijenu mora staviti znak jednakosti, odgonetnuti »prokletu onu zagonetku« (Begović, 35) – znati.⁴

S obzirom na to da on misli kako označeno mora postojati, u temelju Markove paranoidne obmane stoji uvjerenje da se Giga lukavo retorički poigrava, da umije, ali inatljivo ne želi izreći istinu u jednoj rečenici, u jednom komadu, koherentnu i cijelu:

MARKO: Mjesto da se prostreš preda mnom kao ćilim, onakva kakva jesi, da vidim šta je na tebi vrijeme ubilježilo, šta su ljudi raznijeli dlanovima i koljenima, a ti od časa do časa nešto priznaš, nešto zatajiš, nešto opet prevrneš, da mi izgledaš poput kabanice jedne, sašite od tisuće krpa, što se iskazuje da je kraljevski plašt, jer je u nju zalutalo parče grimiza. Jer, eto, otkada sjedimo ovdje, pa šta si mi rekla o sebi? Šta si mi iskreno priznala? Puštaš me da plovim za nekim čudnim tragovima koje brkaš mekim riječima i posmijesima, ostavljajući me da lovim magle neke neizvjesne, koje rastjeruješ uzdasima da ih ne dohvatim. (ibid., 25-26)

Ali upravo zbog toga što govorimo riječima, što nam jedino preostaje opravdati se, obraniti od optužaba u rečenicama, ni ne možemo, tvrdi Lacan, izreći svu istinu – »riječi podbacuju« (Lacan, *Television*, 6). Uzalud se Giga trudila ispričovijedati⁵ kako se odvijao njezin život za Markova izbjivanja i tako ispraviti njegove unaprijed donesene sudove; on je ne želi ni čuti, odbija sudjelovati u verbalnim nadigravanjima u kojima joj,

⁴ MARKO: Jest, jest! Znati, samo znati! Sve ove godine to je bila moja najveća muka. Znati! Sve se ostale patnje dadu izdržati i sve bih ih mogao još jednom doživjeti i predurati, ali samo da mi je: znati. I kad su me Rusi odveli u zarobljeništvo i duga, duga bolest, i Sibirija, i revolucija kojoj sam služio jer sam mislio da je najkraći put do rješenja, i borbe sa caristima i čehoslovačkim armijama: sve bi to bilo lako, samo da je bilo: znati. (Begović, 35)

⁵ GIGA: Marko, ja te molim da prestaneš s predbacivanjima i uvredama. Ovako nećemo doći ni do čega. Ti veliš da vidiš i znaš sve, ali ja ti velim da si od sumnje slijep i nerazborit. Dozvoli mi, prije svega, da ti ispričam šta se sve desilo kod mene kroz ovih dugih osam godina. (Begović, 16)

smatra, ionako ne može parirati⁶ te zahtijeva da već jednom prekine pričati i prisiljavati ga da odgoneta njezine riječi – »vidim ti usta što govore, i glavu što misli, a ipak ništa ne mogu doznati!« (Begović, 37) – te da mu pruži ono što jezik neprekidno uskraćuje,

(...) nešto što se da vidjeti, uhvatiti, nešto ovako (*digne se, pipka nervozno prstima naslon od fotelja*) ili ovako (*još nervoznije grabi prstima stol*) prstima, prstima (*pri tom je pružio ruku prema njoj i leti hitro palcem preko vrhova ostalih prstiju*) (ibid., 37).

Ali zabludjeli Barić griješi misleći da se u poretku Simboličkog išta može pokazati kažiprstom⁷: označitelj se neće zaustaviti i odjednom uputiti na označeno, jer se s druge strane označiteljskog lanca, onkraj ženskih uvijenih priča, govora u rukavicama, ne nalazi ništa, kao što nesretna Giga iznova ponavlja na užas svog supruga:

GIGA (*krikne očajno*): Ništa, dragi, samo tebe čekala.

MARKO (*fanatično*): Ništa, pa kud ćeš nešto strašnije negoli je to ništa: puno svih mogućnosti, svih prevara, zasjeda i pakosti. Ništa: odgovara lupež za koga se zna da je ukrao, a nema dokaza; ništa: veli razbojnik koji nije na djelu uhvaćen; ništa: kriči preljubnica kojoj je tijelo puno tragova ljubavnikovih ruku, ali nema takvih daktiloskopa koji bi to mogli ispitati. Eto, tako je i tvoje ništa: obrana svih krivaca, zaštita svakog prestupka. (*Klone na divan*) /ibid., 37/

Međutim, slijedom paranoidne logike rasuđivanja, mjesto na kojem se smisao nalazi nikad nije prazno pa Marko, nipošto ne prihvaćajući ništa kao »sveopću [...] poentu« (ibid., 39), shvaća da je zamalo upao u stupicu

⁶ MARKO (...) (*Ironično*): Drugi netko, nervno suptilniji, našao bi, može biti, diferenciranije riječi, zgodnije definicije, superiornije stavove, ali ja, ja ne mogu iz svoje kože ni iz svojih atavizama. Takav sam kakav sam bio uvijek. (ibid., 22)

⁷ Kao što Lacan upozorava, »nikad ne možeš znati što označavam ovim stolom – primjerice, boju, čvrstoću, stol kao objekt ili štogod drugo« (Lacan, *Seminar III*, 32).

opustivši se tijekom večere⁸, da je, zasviravši harmoniku i zapjevavši, gotovo zaboravio da nasuprot njega sjedi »dobar iluzionista« (ibid., 38). Naime, dok su ispijali kavu nakon obroka, Giga je, doznajemo iz didaskalija, smišljeno stala prizivati zajedničke nježne uspomene, namjestila ton i suspregnula pokrete – odlučila je oprezno izokrenuti riječi pa makar i zvučala »*prostoduš[no] i frivol[no]*« (ibid., 33). Giga se, opečena iskustvom, očito u drugome činu opametila: kako bi predstavila svoju istinu, shvatila je da joj ne prestaje drugo doli fingirati. Isključivo dakle iz opravdanih razloga – da zadrži Marka prisebnog, da mu ponovno ne bi sijevnule »kojekakve [...] paralele« (ibid., 33), da se iznova ne prepusti fikciji »*fiksne ideje*« (ibid., 34) – Giga je bila prisiljena glumatati. I zakratko je u tome uspijevala, doimalo se da Marko »*nije prozreo njenu verbalističku taktiku kojom ga je neprestano nastojala skrenuti sa fiksne ideje za koju se zakvačio, i nasjedao je njenim zabašurivanjima*« (ibid., 34). Ali, priča li Giga doista izokola, preskače li na teme koje nisu prave, ili je, govoreći o onome što je »najmisterioznije i najnedokučivije« (ibid., 34), prst uperila točno u srž njihove zavade – u nepomirljivost reprezentacije? Jer svađa se neće okončati, znade to Giga, ako je tome uvjet da Marko spozna koji joj sadržaji ključaju u glavi, da preklopi u milimetar svoje i njezine misli; to bi pretpostavljalo, upozorava ga ona, da –

»(...) bi ti, u svaki čas kad ti se prohtije (*ona se nasmiješi blagom ironijom*), mogao dignuti, kao kakav poklopac, moj skalp i poput urara staviti ono nekakvo staklo na oko, pa promatrati funkcije moga mozga.« (ibid.)

Bez glumatanja, jezičnog *zabašurivanja*, Giga bi možda i mogla izreći istinu, samo kad bi »bila aparat« (ibid.). Zato su se uzaludnima pokazali njezini pokušaji »*da ga oslobodi onoga što se u njegovim fantazijama mijesalo i komešalo, on se, eto, ponovno k njima vratio*« (ibid., 36) da

⁸ MARKO: Eto vidiš, kod večere ti je uspjelo da me na trenutak uvjeriš kako su tvoji odnosi sa svim onim ljudima koji su te salijetali bili samo kušnja koju si sjajno izdržala. (Begović, 38)

bi gotovo molećivo⁹, ištući uskraćeni odgovor, nevažno koji, tražio bilo kakvu izvjesnost.

Da paranoja predstavlja dragocjenu metaforu hermeneutičke navade, razabiremo iz nezasitne potrebe paranoika da demistificira pojavnost, da neprestano ponire u takozvane dublje »razine značenja« ispod površinskog privida označitelja¹⁰. Međutim, kao što nam pokazuje slučaj Marka Barića, koji, nemoćan da dohvati skrivenu istinu Gigine priče, zamišlja što bi se zbilo da razgrne taj himbeni, vidljivi i prednji plan –

MARKO (*mućeći se*): (...) Da ubijem i da ti srce izvadim, šta bi koristilo? *Jače*: Onda bih ti zauvijek usta zatvorio, a u prsima ti našao, izmeljano u sukrvici, nijemo, okrutno ništa. (Begović, 37)

– *ispod kože* teksta ne bismo našli ništa doli vlastite paranoidne scenarije. »Ništa. Nichts. Njičevo« (ibid., 39). Zato se paranoidnom tumaču – onome koji se ne može pomiriti s time da ništa ne stoji u srcu Simboličkog poretka, koji ustraje u težnji da metajezikom nadvisi jezik – smisao može i doimati višestrukim, on pronalazi »ne samo treći nego i peti i šesti i deseti«

⁹ MARKO: (...) Sve je ostalo točno onako kao što je bilo tamo. Tamo sam pisao pisma i kušao ih slati za tobom, otkidajući ljusku po ljusku od onog zlata za koje sam se prodao, dajući ga gonjačima deva, vođama karavana, kineskim lupežima, da ih dadu iz svoje ruke u ruke nekoga ko može doći do kakve pošte ili voza, ili kurira, ali nijedno nije došlo do tebe. A i da je došlo do tebe, bilo je sigurno da tvoj odgovor ne može doći k meni i da neću znati ono što sam trebao znati. A sada kad sam tu, kad, evo, sjedim s tobom na jednom stolcu (*digne se, primi je žestoko za ruke, za ramena*) i hvatam te za ruke, za ramena, vidim ti usta što govore, i glavu što misli, a ipak ništa ne mogu doznati! Dan po dan proteklo je ovo osam godina, a meni nije ni jedan pred očima, meni je svaki crniji nego noć, jer ne znam, ne znam ni za jedan kako si s njime raspoložila, šta si sobom u taj dan radila. (ibid., 36-37)

¹⁰ Slijedeći jedno od određenja paranoje kakva nalazimo u romanu Thomasa Pynchona *Gravity's Rainbow* – paranoik traži »skriveno poretke onkraj vidljivog« – Leo Bersani tvrdi da je poredak vidljivog u paranoidnoj iluziji shvaćen kao imitacija, dvojnjak onkraj kojeg se nalazi original – »Realni Tekst« (usp. Bersani, 108).

(ibid., 42). Da njegova težnja nipošto nije bezopasna, pokazat će na samom kraju drame Giga kobnim pucnjem iz pištolja: iznimka od Simboličkoga nalazi se jedino u smrti. Sve ostalo podliježe zakonu jezika za koji Marko posve ispravno uviđa da uređuje besprekidno i beziznimno stanje obmane:

MARKO (...): Moram ti priznati da je upravo veličanstven taj tvoj trik.

GIGA (*zaprepašteno*): Trik?

MARKO (*upane u sarkastičan klimaks*): Da, sljeparija, švindl!

GIGA (*skoči sva izvan sebe*): Šta je švindl? Šta je švindl?

MARKO (*istom kretnjom*): Šta nije švindl? (ibid., 38)

Glasovita Lacanova izjava da svaka (simbolička) istina ima strukturu fikcije (usp. Lacan, *Écrits*, 742) podrazumijeva da je Simbolički poredak »zbog svoje diferencijalne strukture – varljiv po definiciji« (Lewis, 113), nedostaje mu upravo element za koji je moguće da možda nije švindl, prijevara. Ne čudi stoga što je opsjenarka Margita, znana kao Giga, koja po vlastitim riječima govori »čistu istinu« (Begović, 47), odgovorila da onda »nastav[e] švindl do kraja« (ibid., 38) te je, kao da izvrće džepove ili pokazuje prazan mađioničarski šešir, uputila na »nutrinu tabernakla« te predložila Marku da sam pokuša u snopu njezinih papira pronaći trik. Odatle Marko »*podigne jednim zahvatom prstiju i kuvert i hartiju*« (ibid., 43) u kojima se navodno pouzdano utvrđuju »pečatom i potpisom« (ibid., 46), crno na bijelom, dvije materijalne činjenice: da je Giga sačuvala djevičanstvo, a Marko izgubio život. Odlučivši selektivno vjerovati slovima – jer protivi se zdravom razumu u koji se Barić toliko pouzdaje zamisliti da možemo čitati uvjerenje o vlastitoj smrti – Marko zaključuje da konačno drži među prstima riječi koje nisu bez jamca pa iako »zvuče kao fraza (...) nisu fraza. Istina su« (ibid., 55). Ali, nasuprot bjelodanom falsifikatu smrtovnice, ne nalazi se drugo doli još jedan pisani dokument – riječi.

Upravo zbog toga što, ponavljam, u paranoji Ime oca¹¹ ostaje isključeno, što paranoik ne pristaje prihvatiti očinsku zabranu koja uvodi »zakon re-prezentacije« (Lewis, 158) i time do smrti onemogućuje pristup neposrednoj Stvari – Marko pismo i može tumačiti do-slovce, smatrajući »da se ne može sumnjati u ono što je [Gigin otac] napisao« (Begović, 58) i potpisao vlastitim imenom. Iako njegove riječi »izgledaju, same po sebi, (...) obično« (ibid., 55), za Marka su one sličnije brojevima: jednoznačno, »tako precizno (...) i tako jasno« (ibid., 58); izražavajući onu pravu građu kćerina života za Markove odsutnosti, očevo će pismo otkloniti njegovu razložnu bojazan da je Gigina verzija istine tek pomno skrojena, iščipkana priča. Ovjerena potpisom, čvrsta očeva riječ obrće Markov zaključak, ali pri tome ni najmanje ne mijenja sam temelj paranoidne tumačiteljske strukture: u posljednjem činu, slovo pisma supstituira prazninu *trećega*, odnosno Drugog od označitelja kojim će Marko nanovo razmjestiti Simbolički poredak da bi poprimio oblik zaokružene cjeline. Umišljajući da napokon »sad vidi[] sve! i zna[] sve!« (ibid., 56), nebrojivi Marko propušta shvatiti zašto je, iako posve promijenivši mišljenje, i dalje ostao »slijep, kao krtica!« (ibid., 58).

Da zapravo ni Marko ni tumači Begovićeve drame naposljetku *ne vide i ne znaju ništa*, pokazuje u završnici razočarana i uvrijeđena Giga otvoreno priznavši preljub: i s grofom Simeonijem i s advokatom Mikom, dometnuvši k tome da joj ni onaj Pero iz gimnazije nije bio samo drug. I opet, njezine izjave Marku ne kazuju to što zapravo kazuju, nanovo »*on sebi sasma protivno sugerira od onoga što ona tvrdi*« (ibid., 62) – glumica

¹¹ Ime oca ovdje stoji za »označitelj manjka označitelja, označitelj bez označenog, označitelj koji je lišen svakog određenog značenja [koji] stoji za čistu potencijalnost značenja – to znači da premda je ovdje već svjestan nekonzistentnosti velikog Drugog, njegove zapriječenosti, činjenice da »nema Drugoga (od Drugog«, da se simbolički poredak pretvara u poročni krug, bez ikakvog jamstva, Lacan ipak nastoji upisati sam taj manjak u označiteljski poredak, u obliku paradoksalnog 'refleksivnog' označitelja koji označava manjak sam i tako omogućava funkcioniranje simboličkog poretka« (Žižek, *Paralaksa*, 106).

i lažljivica povrh svega se još i pretvara da vara¹² – pa će iznova promašena paranoidna meta smisla nestati tek u tišini nakon Gigina precizna pucnja iz pištolja.

LITERATURA

- Begović, Milan (1991.), *Bez trećega*. Zagreb: Zagrebgrafo.
- Bersani, Leo (1989.), »Pynchon, Paranoia, and Literature« u: *Representations*, br. 25 University of California Press, 99-118.
- Bran, Nicol (2002.), »Čitanje paranoje: paranoja, epistemofilija i postmoderna kriza interpretacije«, preveo G. Vujasinović, u: *Tvrđa*, 1-2, 23- 35.
- Durman, Milan (1931.), »Bez trećega«, *Književnik* 11: 455-457.
- Fink, Bruce (1997.), *A Clinical Introduction to Lacanian Psychoanalysis: Theory and Technique*. Cambridge: Harvard University Press.
- Freud, Sigmund (1958.), *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of S. F.*, sv. XII, preveo J. Strachey, London: Hogarth Press.
- Lacan, Jacques (2006.), »The Youth of Gide, or the Letter and Desire«, u: *Écrits*, eng. prijevod Bruce Fink, New York, London: W. W. Norton & Co. 739-764.
- Lacan, Jacques (1988.), *The Seminar, Book II. The Ego in Freud's Theory and in the Technique of Psychoanalysis, 1954-1955*, ur. Jacques-Alain Miller, eng. prijevod Sylvana Tomaselli, New York: W.W. Norton & Co.
- Lacan, Jacques (1993.), *The Seminar, Book III. The Psychoses, 1955-1956*, ur. Jacques-Alain Miller, eng. prijevod Russell Grigg. London: Routledge.

¹² MARKO (je gleda obezumljen. Najednom, kao da mu se sve to učinilo jedna igra, jedno besmisleno pretjerivanje, udari u grohotan smijeh. Sjedne, smijući se, u fotelju, kličući i udarajući dlanovima po koljenima): Izvrsno! Izvrsno! Nešto slično vidio sam negdje u teatru. Uistinu, ti si kolosalna glumica! (S nekim čudnim zadovoljstvom koje odaje da on sebi saspa protivno sugerira od onoga što ona tvrdi): Da kad bih ti ja vjerovao! Kad to ne bi bila samo taktika! (ibid., 62)

- Lacan, Jacques (1992.), *The Seminar, Book VII. The Ethics of Psychoanalysis, 1959-1960*, ur. Jacques-Alain Miller, eng. prijevod Dennis Porter, New York: W.W. Norton & Co.
- Lacan, Jacques (1987.), »Television«, u: *October*, vol. 40, 6-50.
- Lewis, Michael (2008.), *Derrida and Lacan: Another Writing*. Edinburgh: Edinburgh University Presss.
- Maraković, Ljubomir (1931.), »Bez trećega«, *Hrvatska straža*, 229: 4.
- Senker, Boris (1987.), *Begovićev scenski svijet*. Zagreb: Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa.
- Žižek, Slavoj (1992.), *Enjoy Your Symptom!: Jacques Lacan in Hollywood and Out*. New York, London: Routledge.
- Žižek (2002.), »Sedam velova paranoje ili zašto paranoiku trebaju dva oca?« D. Kršić preveo u: *Tvrđa*, 1-2, 37-52.
- Žižek, Slavoj (2009.), *Paralaksa*, preveo S. Horvat, Zagreb: Antibarbarus.

TRIANGLE TRICK IN THE PLAY *WITHOUT THE THIRD ONE* BY MILAN BEGOVIĆ

A b s t r a c t

Owing to the extent of the constitutive misunderstanding of Marko and Giga Barić in Begović's play *Without the Third One*, in terms of Lacan's psychoanalytical theory, the reasons for this three-act quarrel can be recognized in Marko's paranoid conviction that it is possible to reach beyond Giga's words. Since it is suggested that the conflict between what is said and what we try to express is irreconcilable, it can be concluded that Begović's interpreters, as well as Marko, do not know and cannot know anything about Giga's life outside the text.